

Boşanmanın Erkekler Üzerindeki Sosyal-Kültürel ve Ekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi

Evaluation of the Social-Cultural and Economic Effects of Divorce on Men

 Hakan ARIKAN¹

 Burçin KAPLAN²

ÖZ

İnsanların birbirinden farklı özelliklerde olduğunu ilk düşündüren sınıflandırma, şüphesiz ki cinsiyet konusudur. Ne olduğu ve nasıl davranması gerektiğiyle ilgili bireylere ilk pratikler bu ayrımla anlatılmaktadır. Doğumundan yaşamının sonuna kadar yaşadığı toplumun öğretilerini pratiğe geçirmek ve bu pratiklerde üstlendiği rolleri koruyarak kendinden sonrakilere aktarmak görevini üstlenen kadın ve erkek birçok sorun yaşamaktadır. Bu sorunları dışa vurma konusunda oldukça çekingen kalan erkekler, kendilerini anlatamadıkları için sosyal destek alamamakta, duygularını gizledikleri için yoğun stres altında kalarak ruhsal durumundaki dengeyi koruyamamaktadır. Özellikle boşanma gibi ciddi bir kararı deneyimlemek zorunda kalan bir erkeğin boşanmanın yarattığı etkiyi yansıtmamak için olağanüstü bir çaba sarf ederek erkek cinsiyet rolüne ihanet etmeme görevini devam ettirmesi oldukça ilginç bir gerçektir. Maalesef bu gerçeğin çıktıları erkeklerin sosyo-kültürel ve ekonomik anlamda ağır bir yükün altında kalmalarına sebep olmaktadır. Bu bağlamda konuya yönelik açıklamaların, verilerin ve tartışmaların daha fazla olması ve erkeklerin cinsiyet rolü kalıbından nasıl kurtulacağıının yollarının irdelenmesi gerekmektedir. Bu araştırma, alandaki eksikliğe dikkat çekmek, cinsiyet rolünün hissedilen duyguların dışa vurumunda büyük bir set oluşturduğunun altını çizmek ve boşanmanın erkekleri sosyo-kültürel ve ekonomik olarak oldukça olumsuz etkilediğini literatüre dayalı olarak açıklamak için yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: boşanma, cinsiyet rolü, ekonomik zorluklar, erkek, sosyo-kültürel etki.

1 Dr. Öğr. Üyesi. Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. Email: kinghakan06@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-7036-561X.

2 Yüksek Lisans Öğrencisi. Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı. Email: burcinkaplan32.bik@gmail.com ORCID: 0001-9350-7895

ABSTRACT

The first classification that makes us think that people have different characteristics from each other is undoubtedly the issue of gender. The first practices about what it is and how it should behave are explained with this distinction. Men and women who undertake the task of putting into practice the teachings of the society in which they live from birth to the end of their lives and preserving their roles in these practices and transferring them to the next ones experience many problems. Men, who are quite shy about expressing these problems, cannot get social support because they cannot express themselves, and cannot maintain the balance in their mental state by being under intense stress because they hide their feelings. It is quite interesting that a man who has to experience a serious decision such as divorce continues his duty not to betray the male gender role by making an extraordinary effort not to reflect the effect of divorce. Unfortunately, the outcomes of this reality cause men to be under a heavy socio-cultural and economic burden. In this context, it is necessary to have more explanations, data and discussions on the subject and to examine the ways how men can get rid of the gender role stereotype. This research was conducted to draw attention to the deficiency in the field, to underline that the gender role creates a large set in the expression of felt emotions, and to explain based on the literature that divorce affects men socio-culturally and economically negatively.

Keywords: divorce, gender role, economic difficulties, man, socio-cultural impact

1. Giriş

Sosyal bir varlık olan insanoğlu duygularını, düşüncelerini, yapmaktan hoşlandığı uğraşlarını çevresindeki insanlarla paylaşarak sosyalleşme sürecine dahil olmaktadır. Her birey, kendi yaşadığı toplumun sosyal normlarına göre hareket etmekte ve hakim kültür çerçevesinde sosyal yönünü şekillendirmektedir. Diğer bir ifadeyle bireyler, yaşadığı çevrede kabul gören tanımların içini doldurmaya çalışarak hayatını düzene koymaktadır. Bu durumu toplumsal rolünü gerçekleştirmeye çalışmak olarak da ifade etmek mümkündür. Dolayısıyla sosyal normlar gereği bireylerin yerine getirmekle görevli adledildikleri kadın olma ve erkek olma rolleri vardır. Kadın olma ve erkek olma şeklinde yapılan ikili sınıflandırma, literatürde toplumsal cinsiyet bağlamında kendine yer edinmiştir. Bir toplumun kadına ve erkeğe biçtiği rollerin yerine getirilmesi, korunarak sonraki nesillere aktarılması, bir vazife bilincinde algılanması, toplumsal cinsiyetin temelindeki anlayıştır.

Kadın ve erkeklerin cinsiyet rolleri, ilişki kurarken, evlenirken ya da boşanırken kurdukları ve devam ettirmeye çalıştıkları rollerdir. Cinsiyet rolü, çeşitli araştırmalarda erkeğe kıyasla kadına daha fazla baskı uygulanması anlamına gelse de erkeklere de mağduriyet yaşattığı gerçeğini görmek gerekir. Özellikle olumsuz bir yaşam deneyimi olarak adlandırılan boşanma ile ilgili kadınlar kadar erkeklerin de yıpratıcı etkilere maruz kaldıkları araştırma sonuçlarında bildirilmektedir. Kadınlar, bir deneyim sonucunda hissedilenleri toplumdaki saklamadan açık bir şekilde yaşarken hatta bunu bilinçli yaparak sosyal destek almaya çalışırken; erkekler daha içe kapanık, sorunu ne kadar gizlerse o kadar güçlü durduğunu düşünen ve yalnızlaşan bir görünüme sahiptir (Aktaş, 2018). Bundan dolayı kadınların mağduriyeti görünürlük kazanırken erkeklerinki arka planda saklı tutulmaktadır.

Erkeklerin boşanma sonrasında sosyal ve ekonomik açıdan boşanmanın etkilerine maruz kaldıkları yönünde araştırma bulguları mevcuttur (Aktaş, 2018; Catlett &

McKenry, 2004; Çetinkaya, 2018; Demirel, 2019; Elitok, 2019; Karakaya, 2018; Kposawa, 2000; Yazıcıoğlu & Kayhan; 2007). Boşanma sonrasında erkeklerde stres düzeyinin arttığı, içe kapanık bir duygu durumuna büründükleri, iş performanslarında düşüş olduğu, ciddi bir motivasyon kaybı yaşadıkları, çocuklarını görememekten kaynaklanan yalnızlık hissini yoğun olarak yaşadıkları, içinde bulunduğu krizi iyi yönetemediğinde depresyona girdikleri yönünde bulunan araştırma sonuçları dikkat çekmektedir (Demirel, 2019). Boşanma sonrasında erkeklerde sosyal etki olarak belirtilen bu sonuçların toplumsal cinsiyet rolleriyle diğer bir ifadeyle yetiştiği sosyo-kültürel yapının öğretileriyle ilgili olduğu ifade edilebilir. Nitekim erkeklerin yaşadıkları çevrede kendisine öğretilen “erkek olma”, “kadın gibi ağlamama”, “dik durma” pratikleri, bireyin bazı duygularını açığa çıkarmasının önünde engel teşkil etmekte ve çevrenin algılama şeklinde olduğu gibi birey tarafından da güçsüzlük sembolü olarak algılanmaktadır (Karakaya, 2018, s.270-271). Dolayısıyla Türk toplumunda genellikle erkekler, güçsüz bir erkek gibi görünmek yerine duygularını gizlemeyi tercih etmektedir.

Boşanma sonrasında erkeklerin maruz kaldıkları sosyo-kültürel etkinin yanı sıra ekonomik etkiden de bahsedilmesi gerekir. Kadının evden gitmesinin toplum tarafından uygun karşılanmayacağı düşüncesiyle genellikle erkekler evden ayrılarak yeni bir ev tutarlar. Bu durum, ev kirasının dışında başka ihtiyaçların ortaya çıkması aynı zamanda bu süreçte henüz ayrılmadığı ve varsa çocuklarıyla birlikte eşinin masrafını hem de yeni düzeniyle ilgili kendi masraflarını karşılaması anlamına gelmektedir. Ekonomik anlamda bir güç gerektiren bu zorlukla mücadele eden erkeğin boşanma süreciyle nafaka ödemeye başlaması da zorluğun şiddetini artıran bir diğer etkendir. Hukuksal olarak evin geçimini

sağlamakla görevli kişi erkek olduğu için boşanma sürecinde nafaka ödeyen taraf da erkek olmaktadır. Tüm bunlar erkeği ypratran ekonomik sıkıntılar olarak ön plana çıkmaktadır (Elitok, 2019).

Boşanmanın erkekler üzerindeki olumsuz etkileriyle ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında; Aktaş (2018) bu etkileri; içe kapanıklık, iş performansının azalması, aile sıcaklığından mahrum olma, çocuklardan ayrı kalma, duygularını paylaşmadığı için yalnızlık hissi, aile birliğinin dağılmasından ötürü derin üzüntü gibi sıralamıştır. Araştırmada boşanma sonrası eşe ve çocuklara ödenen nafakadan dolayı erkeklerin çoğunlukla kendi ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandıklarına değinilmiştir. Wu & Hart (2002), yaptıkları araştırmada boşanan erkeklerin kadınlara kıyasla sağlık durumunun daha kötüye gitme eğilimi sergilediğini belirtmişlerdir. Başka bir araştırmada da boşanmış erkeklerin, evli olanlara kıyasla 2.5 kat daha fazla intihara yöneldikleri belirlenmiştir (Kposawa, 2000). Benzer durumun kadınlarda izlenmediğine dikkat çeken araştırmacı, bu durumun temelinde kadınların boşanma sürecinde ve sonrasında sosyal anlamda fazlaca destek gördüğünü erkeklerin ise tam tersi yalnızlaştırılma duygusunun olduğunu ifade etmektedir. Evans’a (2000) göre toplumda boşanma sürecinden ve sonucundan en fazla kadınlar ve çocuklar etkileniyor görünse de erkeklerin de sürecin olumsuz etkilerine maruz kaldığı bilinmektedir. Yapılan araştırmada erkeklerle boşanma deneyimleri, babalık konusu ve velayet üzerine görüş alındığında erkeklerin süreçte ve süreçten sonra manevi yönden olumsuz etkilendiği sonucunun ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bu sonuca benzer bir sonuç Yazıcıoğlu & Kayhan (2007) araştırmasında tekrar etmiş ve Türkiye’de çocuğun yararının gözetilmesi ilkesinden hareketle genellikle çocuğun velayetinin babaya değil anneye verilmesinin erkekleri

derinden etkileyen ve yalnızlaştıran bir sonuç olduğu ifade edilmiştir.

Catlett & McKenry (2004) genel anlamda kadınların boşanma sürecinde ve sonrasında mağdur algılandıklarını ve bundan dolayı sosyal destek aldıklarını belirterek erkeklerin kendilerini yalnızlaştırdığı, öfkeli, hırçın, yetersiz ve kızgın bir kişiliğe büründüğünü ifade etmişlerdir. Araştırmada erkeklerin boşanma sonrası eşe ve çocuklara maddi destek sağlamak, çocuklarıyla düzenli görüşmek, çocuklarının hayatlarını kontrol etmek gibi bir dizi düzenleme yaptıklarından bahsedilmektedir. Ayrıca araştırmada, tüm bu tedbirlerin erkekleri olumsuz etkileyerek onların hayatında daha çok stres, hırçınlık ve öfke duygularını beslediği belirtilmektedir. Karakaya (2018) araştırmasında boşanmanın sonuçlarını toplumsal süreçte saklamaya çalışan erkeklerin bu davranış kalıplarının, toplumsal cinsiyet rollerini algılama kalıplarıyla ilişkili olduğu belirtilmektedir. Elitok (2019) araştırması Antalya'da aile mahkemesine başvuran 40 erkek ile yürütülmüş ve erkelerin boşanma sürecinde yaşadıkları sorunlar, bu sorunlarla baş etme stratejileri, toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklikle ilişkilendirilmesi konularına yoğunlaşmıştır. Demirel (2019) boşanmış erkekler üzerinde yapılan araştırmasında erkeklerin boşanma eyleminden sosyal ve ekonomik olarak etkilendiklerini belirtmektedir. Çetinkaya (2018) araştırmasında, boşanma sürecinde olan erkeklerin boşanma sürecine yaklaşımlarını değerlendirmek ve boşanma kararı almalarında etkili faktörlerin belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırmalardan hareketle boşanmanın erkeklerde sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerini doğrudan ele alan ve konuya yönelik değerlendirmenin yapıldığı bir araştırmaya rastlanmadığı belirtilebilir. Bu bağlamda mevcut araştırma, erkeklerin boşanma sürecinde ve sonrasında maruz kaldıkları sosyo-kültürel ve ekonomik

olumsuzlukların açığa çıkarılması yönüyle alana önemli bir katkı sunacaktır.

2. Araştırmanın Amacı

Literatürde boşanma olgusuyla ilgili araştırmalarda kadın odaklı iç görüler dikkat çekerken erkek odağında iç görü eksikliği olduğu görülmektedir. Erkeklerin boşanma sürecine yönelik deneyim ve süreçten nasıl etkilendiklerinin de irdelenmesi önem arz etmektedir. Nitekim boşanma tanımlarında dahi "çift" ifadesine yer verilerek açıklamalar yapılmaktadır. Dolayısıyla çiftin diğer tarafını temsilen erkeklerin de süreçteki deneyimleri ve süreçten sosyo-kültürel ve ekonomik olarak nasıl etkilendiklerinin irdelenmesi, boşanma olgusunun tam olarak anlaşılabilmesi için bir gerekliliktir denilebilir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, boşanmanın erkekler üzerindeki sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerini literatür temelinde açıklamaktır.

3. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

3.1. Cinsiyet Ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları

Bedenselliğin ve toplumsal bağlamın bir-biri üzerindeki etkisinden yola çıkarak beden erkek/kadın olmayı küçük yaşlardan itibaren toplumsal pratikler sayesinde öğrendiği belirtilmektedir (Messerschmidt, 2019, s. 101). Kişinin anne karnında gelişim haftasını tamamlayıp da cinsiyet organı belli olur olmaz üzerine düşen rollerin var olan kalıplar içinde şematize edilmeye başlanması (Dökmen, 2018, s.21) cinsiyet kriterinin yalnızca biyolojik bir farklılık (Zeyneloğlu, 2008, s. 7) olmaktan çok daha fazlasını ifade etmektedir. Dolayısıyla cinsiyet faktöründe biyolojik özellikle beraber kavramın topluma bakan yönü de vurgulanmaktadır.

Cinsiyet algısının biyolojik özelliğin ötesinde olduğu ve kültürel ve toplumsal

olarak inşa edildiği üzerine değerlendirmeler yapan Robert Stoller, 1968 yılında toplumsal cinsiyet kavramını ilk kullanan araştırmacıdır (Segal, 1992, s. 98). Stoller (1968), toplumsal cinsiyeti, bir kişinin dişil ve eril özelliklerinin bütünü olarak ele alıp tartışmaktadır. Bununla birlikte Stoller, normal bir kadının dişil özellikleriyle normal bir erkeğin de eril özellikleriyle ön planda olması gerektiğini ifade etmektedir (Stoller, 1968, s. 9).

Ann Oakley, 1970’li yıllarda toplumsal cinsiyet kavramıyla yapmış olduğu araştırmaları Feminizm bağlamında şekillendirerek geliştirmiştir. Bu gelişmelerin ardından kavram, akademik ve kamusal alanda yaygın bir şekilde kullanılmaya başlamıştır. Toplumsal cinsiyet kavramı, asıl gelişimini 1990’larda göstermiş (Dökmen, 2018, s. 11-19) ve birçok bilimdalı (hukuk, siyaset, tıp, eğitim, antropoloji, psikoloji, din ve sosyal psikoloji) tarafından tartışmaların odağı haline getirilmiştir (Yapıcı, 2016, s. 23; Yumuşak, 2013, s. 23).

Giddens (2012), toplumsal cinsiyet ile cinsiyet kavramlarının aynı bakış açısıyla ele alınmaması gerektiğini ileri sürerek cinsiyeti “erkekleri kadınlardan ayıran anatomik farklılıklar” (s. 1054) olarak tanımlamaktadır. Giddens’e (2012) göre; “her iki cinsiyetin üyeleri için uygun görülen davranışlara yönelik toplumsal beklentiler” (s. 1054) toplumsal cinsiyetin kavram karşılığını açıklamaktadır. Marshall’a (2005, s. 8) göre toplumun etnik kökeni ve dini yapısı değerler sistemini oluşturduğu için toplumu oluşturan kadın ve erkek de bu değerler sistemi içerisinde kendisine düşen rolü üstlenmektedir. Talcott Parsons, davranışlar ve sosyal değerler üzerinde dinin kültürel bir işleve sahip olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet algısının gelişiminde kültürel temsillerden biri de dindir denilebilir. Din ve değer ilişkisinde insanlar, dini ilke ve kurallar örüntüsüne uygun pratikler oluşturmakta

ve davranışları din ölçüsünde yorumlanmaktadır (Altun & Gülerce, 2022, s. 23). Arabacı (2015, s. 50) toplumsal cinsiyeti, toplumun kimliğinden bağımsız düşünülmemeye kadar aidiyetin bir parçası olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda kadın ve erkekle ilgili kültürel temsiller bağlamında inşa edilmiş kimlik, davranış ve roller, toplumsal cinsiyeti açıklamaktadır denilebilir.

Bireylerin yaşadıkları çevre tarafından nasıl algılandıkları, insanlar arasındaki etkileşimin gerçekleşme yönü, davranış örüntülerinin nasıl oluşturulduğu, toplumdaki mevcut kaynak ve güçlerin dağılımı, o topluma özgü cinsiyet algısını geliştirmektedir (Heidari, Babor, De Castro, Tort & Curno, 2016, s. 2). Dolayısıyla eril ve dişil olana bakarak ait olduğu toplumun genel özelliklerini betimlemek mümkündür. Nitekim cinsiyetin biyolojik özelliklerinin yanı sıra tarihsel, sosyokültürel, sosyolojik ve psikolojik öğeleri de bünyesinde barındıran bir değişken olduğu ifade edilmektedir (Turan, 2017, s. 141). Ayrıca eril ve dişil adlandırılması, toplumsal cinsiyet bağlamında üretilmiştir. Kişi, erkek ya da kadın olarak kendini özelleştirmekte; toplumsal cinsiyet de bu özelleştirmede kültürel temsillere gönderme yapmaktadır (Stone, 2019, s. 54). Bu bağlamda kültürel temsillere göre gelişen eril özelliklerin erkeklik kavramıyla karşılandığı düşünülebilir.

3.2. Erkeklik Kavramının Tanımı

Biyolojik olarak erkek cinsiyetinin desteklendiği ve toplumsal normlarla belirlendiği erkeklik olgusu, kadınsılıktan uzak bir eksende tanımlanmaktadır (Whitehead & Barrett, 2001). Latince ‘masculus’ kelimesinden türetilmiş olan erkeklik kavramının erkek cinsiyetindeki kişi olarak tanımlandığı belirtilmekte ve tespit edildiği ilk kullanımının geç on dördüncü yüzyıl olduğu ifade edilmektedir (Hearn, 2007,

s. 390). Bununla birlikte Hearn (2007), erkeklik kavramının on yedinci yüzyılda mertlik, yiğitlik ve güçlülük anlamlarına eş değer olarak kullandığını da eklemektedir. Sancar (2020, s. 16) da benzer bir yaklaşımla erkekliğin iktidar analiziyle anlaşılabilirliğini belirterek kavramı; “sürekli başka konumların ‘ne olduğu’ hakkında konuşma hakkını kendi elinde tutan ve bu sayede kendi bulunduğu konum sorgulama dışı kalan bir ‘iktidar konumu’” olarak açıklamaktadır. Erkekliğin zamana ve içerisinde bulunduğu kültürel yapıya göre farklı tanınması gerektiğini belirten Norman (2007, s. 966) aynı kültürün içinde dahi birden çok erkeklik tanımlaması yapılabileceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda erkeklik tanımlamasında cinsiyet ve toplumsal cinsiyet olguları arasındaki ayrım da belirtilmektedir denilebilir. Bu yaklaşımdan yola çıkılacak olursa erkekliğin her yerde aynı anlamda tezahür etmesi, biyolojik anlamda cinsiyet kavramını açıklarken çoklu tanımlamaların olduğu kavrayış ise toplumsal cinsiyet ekseninde değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım Horrocks (1994, s. 5) tanımında da görülmekte olup araştırmacı, erkeklik kavramının heterojen ve bağlamsallığa duyarlı olduğunu ifade ederek erkekliğin “sürekli değişen, akışkan ve yeni koşullara uyarlanan” bir yapıda olduğuna işaret etmektedir. Kavramla ilgili olarak tarihselliği ve mekansallığının ön plana çıkarıldığı tanımlarda da erkekliğin çoklu doğasına vurgu yapılmaktadır. Bu doğrultuda erkekliğin tarihsel değişimlerini incelemek, erkekliğin çoğulluğunu göstermek için erkekler ve erkeklik konusunda en iyi bilinen ve üretken bilim adamlarından biri olan Tarihçi-Sosyolog Michael Kimmel, erkekliğin kültürel ve tarihsel olarak, özellikle ABD’de inşa edildiği hakkında kapsamlı yayınlar yapmıştır. Kimmel erkekler hakkında yazmanın iki temel unsurunu erkeklik olarak tanımlamıştır: “ilk olarak, erkeklik tanımının zaman içinde nasıl değiştiğini göstermek; ikincisi, erkeklik deneyiminin Amerikalı

erkeklerin faaliyetlerini nasıl şekillendirdiğini araştırmak.” (Kimmel, 1996, s. 2). Yaklaşımı, “kendi kendini yetiştirmiş erkek” gibi erkekliğin temel yönlerinin veya morfolojilerinin incelenmesine zemin oluşturmuştur. Araştırmacı daha sonra Aranson’la birlikte yürüttüğü araştırmasında, erkekliğin tarihsel yönünü daha net bir şekilde açıklamaktadır. Kimmel & Aranson’a göre (2003) erkeklik algısı zamana bağlı olarak değişmektedir. Kimmel & Aranson (2003) XVII. yüzyılda Fransız erkeklerinin giydiği beyaz fırfırlı gömleğin günümüzde erkeklikten uzak bir görünüş olarak değerlendirilmesinin erkeklik algısındaki değişimi görünür kıldığını belirterek kavramın tarihsel yönünü vurgulamışlardır. Mekansallık bağlamında tanım geliştiren Gilmore (1990) ise erkekliğin yaşanan coğrafyayla ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Yazara göre erkeklik, dünyanın her yerinde aynı bağlamda ortaya çıkmamaktadır; belirli coğrafi, ekonomik ve politik koşullar erkekliğin örüntü şeklini belirlemektedir. Bu çıkarımda erkeklik algısının mekansallık yönü belirtilirken ekonomik ve politik koşullardan etkilenebileceği üzerinde de durulmuştur. Bu bağlamda yapılan tanımlardan hareketle erkeklik algısının her toplumda tarihsel, mekansal, ekonomik ve politik koşullarla kurgulandığı anlaşılmaktadır.

3.3. Erkek Cinsiyet Rolü Ve Türkiye’de Erkeklik İnşası

Erkekliği; güçlülük, yiğitlik, mertlik kavramlarıyla betimleyen Hearn’ün (2007) bakış açısı, Sancar (2020) tarafından desteklenmiş ve araştırmacı kavramı, iktidar kelimesiyle çözümlenmeye çalışmıştır. Ayrıca erkekliğin nasıl açıklanabileceği konusuna odaklanan araştırmacılar kavramın tarihsel yönü ile mekansallığını ön plana taşıyarak (Gilmore, 1990; Horrocks, 1994; Kimmel & Aranson, 2003; Norman, 2007) kurgulanan erkekliğin her toplumda farklı şekilde algılanacağını dü-

şündürmüşlerdir. Bu bağlamda erkeklik; zaman, mekan ve toplum bağlamsallığında irdelenmiştir denilebilir.

Cinsiyet rolü kimliği kavramsallaştırmasında, psikolojik erkeklik ve/veya kadınlık boyutlarına işaret edilmektedir. Diğer bir ifadeyle cinsiyet rolüne psikolojik cinsiyet tiplere ölçütleriyle operasyonel olarak yaklaşılmaktadır (Pleck, 1981, s. 16). Pleck, “cinsiyet tipi özelliklerin psikolojik erkeklik ve/veya kadınlık boyutları boyunca örgütlendiğine” ve “bireyin erkeksi ve/veya kadınsı olarak deneyimlediği kişilik boyutlarını üstlendiğine” dikkat çeker (Pleck, 1981, s. 18). Cinsiyet rolü kimliği “içsel bir psikolojik ihtiyaç nedeniyle iyi bir psikolojik uyum için gerekli” olarak kabul edilmektedir (Pleck, 1981, s. 21). Önermelerin görünüşteki normatifiğine rağmen, cinsiyet rolü kimliği doğal ya da Tanrısal değildir; verilen, daha ziyade öğrenilen davranış (özellikle yetişkinlerden, ebeveynlerden ve özellikle aynı cinsiyetten bir ebeveyninden) olarak açıklanır. Erkek cinsiyet rolü, bu rolü tanımlamak için alınan özelliklerin veya niteliklerin, bir erkeğin ne olduğu hakkında paylaşılan fikirlere dayanması anlamında sorunludur. Pleck, bu tanımların basit olmadığını ancak çelişki ve tutarsızlık üzerine kurulu olduğunu ve bu tür rolleri ihlal eden erkeklerin yüzdesinin yüksek olduğunu bildirmektedir. Roller zamanla değiştiğinden, bu durum cinsiyet rolü gerginliğinin bir başka nedeni olarak görülmektedir Pleck’in yeni modeli; bir erkeğin ne olduğu veya ne olması gerektiğine dair basit kavramları cinsiyetin tanımı olarak reddeder ve psikolojik erkeklik çalışmasını, erkek cinsiyet rolünün karmaşık ve çoklu olarak hayal edilmesi gerektiği fikrine evirir (Pleck, 1981).

Erkek cinsiyet rolünün karmaşık ve çoklu yapısı irdelenirken Türkiye özelinde konuya bakıldığında, toplumsal ve kültürel kodların erkeklik sosyalizasyonu kapsamında incelendiği görülmektedir (Bozok,

2019, s. 203). Bu bakış açısına göre erkeklerin; nasıl davranması, nasıl bir giyim tarzı benimsemeleri, nasıl bir dil kullanmaları ve bir olay karşısında nasıl bir tavır takınmaları gerektiği kültürel kodlarla belirlenmiştir ve sosyal yaşama katılma sürecinde bu kodlara uyum sağlanması önem arz etmektedir. Barutçu’ya (2013, s. 62) göre Türk toplumundaki bir erkeğin erkek cinsiyet rolüne uyumlu davranması ve erkeklik inşasını başarılı bir biçimde tamamlayabilmesi için birtakım sosyal ve bedensel olgular bulunmakta ve bu olgular, zamanla yaşanan değişim ve dönüşümlerle güçlü bir norm halini almaktadır. Sele’k’e (2014, s. 202) göre Türk toplumunda erkekliğin inşası çocukluk yıllarından başlayarak bir süreç halinde devam etmekte ve erkek cinsiyet rolündeki kişi, süreçte ilerledikçe inşa ettiği erkek cinsiyet rolünü yaşamının sonuna kadar korumayı ve kendisinden sonra gelenlere aktarmayı görev olarak algılamaktadır. Sele’k (2014, s. 202) erkek cinsiyet rolünün dört aşamada (sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik) gerçekleştiğini ifade etmektedir. Türk toplum yapısına uygun erkek cinsiyet rolünün beş aşamada (sünnet, ilk cinsel deneyim, askerlik, iş sahibi olma ve evlilik/yuva kurma) tamamlandığını ileri süren Barutçu (2013, s. 62) her aşamada erkeklik rolünün vurgulanarak pekiştirildiğini belirtmektedir. Her iki araştırmacı tarafından ifade edilen erkek cinsiyet rollerinin süreç içerisinde kazanılması durumu, başka araştırmacılar tarafından da kabul görmüş bir yaklaşımdır (Aktaş, 2018; Bozok, 2019; Sancar, 2020; Yavuz 2014). Yuva kurma süreciyle birlikte eşini ve çocuğunu koruyan, ekmeğini taştan çıkararak ve çocuğuna karşı her türlü fedakarlığı yapan kişinin özellikleri, erkek cinsiyet rolünde güçlü ve kuvvetli olma, evin reisi olma rollerini açıklamaktadır (Bozok, 2019, ss. 203-204). Araştırmacı, evin reisi ifadesinde ataerkil yapıya dikkat çekmektedir. Nitekim ataerkil bir özellik erkek olmanın önemli yapı taşlarından biri olarak belirtilmektedir (Bozok,

2019). Buradan hareketle Türk toplumunda erkek cinsiyet rolünün süreç içerisinde kazanıldığı/kaybedildiği, asıl görevin ise kazanılan erkeklik rolünün korunması ve sonraki nesillere aktarılması gerektiği ifade edilebilir.

3.4. Evlilik ve Boşanma Kavramları

İnsanlığın başlangıcından günümüze kadar geçen süre içerisinde evrensel olarak tüm toplumlarda sağlıklı bir sosyal yaşamın ontolojik temeli sayılan aile, toplumsal kurumlar arasında en büyük öneme sahip olmuştur (Turğut, 2017, s. 93). Ailenin toplumsal kurumsallaşma bağlamında ifade edilmesinin temelinde, bu kurumun Türk Medeni Kanunu gereği oluşturulması bulunmaktadır. Türk Medeni Kanunu'nun 185. Maddesi gereğince; "evlilik sözleşmesi ile bireyler arasında evlilik birliği kurulmuştur ve çiftler ailenin mutluluğu, geleceği ve çocukların bakımı, eğitimi, korunması gibi konularda da birlikte sorumluluk üstlenmiş olurlar." (Türk Medeni Kanunu, 2001/2020). Yasada da belirtildiği üzere evlilik birliğinin sağlanması ile ailenin temelleri atılmakta ve sorumluluk eşit bir şekilde dağıtılmaktadır. Paylaşımlarda çiftlerin birbirlerine karşı saygı, sevgi çerçevesinde davranması ve bir arada yaşama isteğini sürdürme isteği önem arz etmektedir (Giddens, 2008, s. 247).

Bireylerin yaşantısında önemli farklılıklar oluşturan evlilik süreci, bireylerle ilgili yaşam rolleri, görev ve sorumluluklarda da farklılaşma ihtiyacı doğurmaktadır. Birlikte yaşam şekli oluşturma, sorumlulukları paylaşabilme, çift olarak hareket edebilme yaklaşımını benimseme, yakın aile ve akraba çevresiyle ilişkileri dengeli bir biçimde sürdürme, olumlu duygusal ve cinsel örüntüler oluşturma, evlilikle ilgili beklentiler olarak belirtilebilir. Bu beklentilerin karşılanma/karşılanmama düzeyi, çiftlerin evlilikle ilgili süreci gözden geçirmeleri

gerektiğini düşündürmektedir. Evlilikle ilgili beklentilerin karşılanma düzeyinin düşük olması durumunda, birliktelik sarsılmakta ve çiftler boşanma kararına yönelmektedir (Terzi İlhan ve Işık, 2019). Beklenti ve tutumların farklı olmasından dolayı çiftlerin boşanma kararı almasının sıklıkla ilk 5 yılda görüldüğü 2020 istatistik sonuçlarına yansımış ve boşanmış bireylerin %35,3'ünün boşanma nedeninin beklentilerin karşılanmamasıyla ilgili olduğu ifade edilmiştir (TÜİK, 2021).

Evlilik süreciyle ilgili çok basamaklı bir yapıdan söz edildiği gibi boşanmayla ilgili de çok boyutlu yapı söz konusu olabilmektedir. Basit düzeyde boşanma, çiftler arasındaki hukuki, manevi ve cinsel birlikteliğin sona ermesi olarak açıklanabilir (Aktaş Akoğlu ve Küçükkaragöz, 2018). TÜİK'e (2019) göre boşanma; "Evlenmenin yasal olarak sona erdirilmesi"; Akıntürk'e (2019, s. 235) göre; "eşler henüz hayatta iken, kanunda öngörülmüş olan sebeplerden birine dayanarak açacağı dava sonucunda evlilik birliğine hâkimin kararı ile son verilmesidir." şeklinde yapılan tanımlarda boşanmanın hukuki yönü ön plana çıkarılmıştır. Boşanmanın hukuki boyutuyla birlikte sosyal yönünün de ele alınması gerektiğini vurgulayan Aktaş (2018, ss. 30-31) çiftlerin yaşadığı çevre ve mekansal bağlamın boşanma olgusuna dair kanıt içerdiğini düşünmektedir. Diğer bir ifadeyle boşanmanın nedenlerini belirlemeye yönelik kanıtların boşanma olgusunun gerçekleştiği yerle yakından ilgili olduğunu belirtmektedir. Yıldırım ve Yıldırım (2013) evliliğin dayandığı temelleri (akıl-mantık, sosyal uyum ve benzeşim, kültürel yapı) açıklarken bu temellerin sarsılmasının boşanma sürecindeki olguları ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Bu bağlamda boşanma sürecindeki her olguyu birbirine geçmiş halkalar gibi ilişkilendirmek ve sürece çok boyutlu faktörlerin etkisiyle gelişen bir süreç olarak bakış açısı geliştirmek gerekmektedir.

3.5. Boşanmanın Nedenleri ve Türkiye’de Boşanmanın Durumu

Boşanma olgusunu açıklamaya çalışan birçok yaklaşım olmasına rağmen araştırmacılar, boşanma deneyimlerinin farklı dönem, farklı sıra ve hızda yaşandığını belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle her bireyin boşanma deneyiminin bir diğeriyle aynı basamakta ilerlemediği ifade edilmektedir (Dereje, 2014, s. 12). Öncelikle duygusal ve düşünsel olarak başlayan aşama daha sonra hukuki zemine taşınmakta, yasal sürecin tamamlanmasıyla da toplumsal aşamaya geçilmektedir (Doğan, 1998, s. 60). Duygusal dengenin bozulmasına neden olan etkenler, tarafların üstlendiği rollerle ilgili dengesizliğe bağlı olarak gelişmektedir (Zara, 2013, s. 21). Bu aşama, boşanma öncesinde başlamakta ve çiftlerin birbirlerine olan güven, sevgi ve saygı hislerinin sarsılması anlamına gelmektedir (Parvin vd., 2011, s. 306). Bir sonraki evre yasal sürecin başladığı yasal boşanma evresidir. Bu evrede evlilik ilişkisi sonlandırılarak çiftlerin bundan sonraki yaşamlarında yeni bir evlilik yapmaları için özgür kalmaları, yasayla teminat altına alınmaktadır (Uğur, 2014, s. 29). Yasal boşanmayla aile birliğinin bozulması, geliştirilen sosyal ilişkiler ve arkadaş görüşmelerinde değişikliğe neden olmaktadır ve bu son evre, toplumsal boşanma basamağı olarak ifade edilmektedir. Bu evrede bazı toplumların boşanmaya bakış açısı olumluysen bazı toplumlarda boşanmayı kabul zorlaşmakta ve olumsuz bakış açısı gelişmektedir (Kaslow, 1980, s. 740). Bu bağlamda boşanma aşamaları olarak ifade edilen duygusal, hukuki ve toplumsal aşamalara bireyleri taşıyan nedenlerini incelemek önem arz etmektedir.

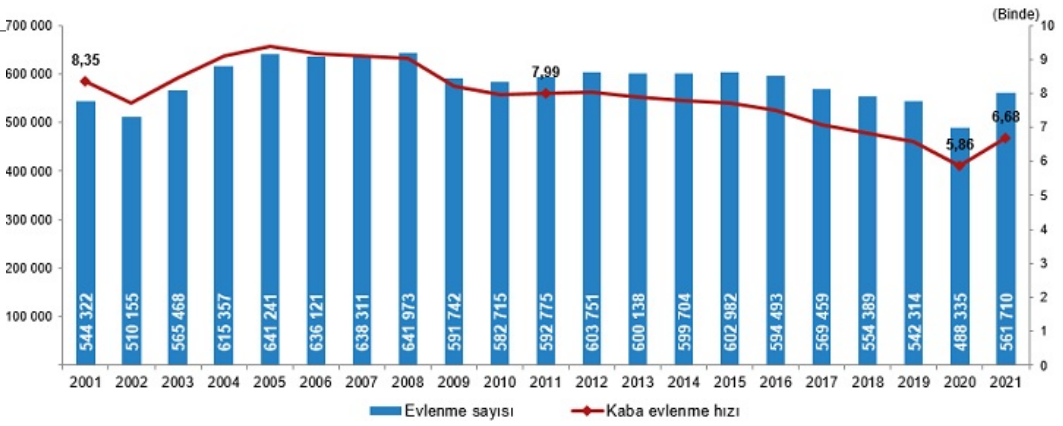
Boşanmanın nedenleriyle ilgili alanda pek çok araştırma yapıldığı ve araştırmaların bazılarının boşanma konusuna yönelik nicel yöntem takip ederek istatistiksel olarak açıklamaya çalıştığı bazılarının ise ni-

tel yöntem kullanarak olayların temelinde yatan deneyimleri ortaya çıkardığı görülmektedir.

Fisher (2004) çalışmasında yaygın boşanma gerekçesinin aldatılma olduğunu belirlerken ikinci sırada erkeklerin kısır olması gösterilmektedir. Kadınların eşleri tarafından psikolojik ve fiziksel şiddete uğraması, boşanmada neden olarak üçüncü sırada gösterilmiştir. Jalovaara (2002) çalışmasında Finlandiya’da boşanan bireyler üzerinde yapılan bir araştırmada amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak sosyo-ekonomik durumu farklı olan çiftlerden gönüllü olanlar araştırmaya dahil edilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda boşanma nedeninin sosyo ekonomik düzeyle ilgili olmadığı belirlenirken kadının sosyoekonomik düzeyinin yükselmesinin boşanma riski oluşturduğu sonucu ifade edilmiştir.

Boşanmanın nedenleriyle ilgili Trabzon’da 15 avukat ile derinlemesine yapılan mülakat sonuçlarına göre iletişimsizlik, ekonomik nedenler, teknolojidenden kaynaklı nedenler, aldatma ve şiddet boşanma nedenleri olarak ifade edilmiştir. Ancak bu nedenlerin boşanmayı bütünüyle açıklamadığı da belirtilmiştir (Tarhanacı, 2017).

Emery (2013) çalışmasında yapılan araştırmalara göre boşanmanın ilk üç yılında kadınlarda güvencesizlik, ekonomik kayıp ve gelecek kaygısından dolayı hafif depresif durumlar ortaya çıkarken erkeklerde alkol tüketim sıklığında artış olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca araştırmada ulaşılan başka bir sonuç da boşanmış babaların evlilere kıyasla depresyona girme riskinin yüksek olmasıdır. Toplumsal zeminde inşa edilen güçlü, kuvvetli, rasyonel, lider gibi erkeklik rollerinin boşanmayla beraber kaybedilmesinin depresyon riskinde etkili olduğu ifade edilmiştir. Rol kaybında en önemli yeri tutan çocuklar üzerindeki babalık rolünün devam ettirilememesi de olumsuz bir etkidir. Araştırma sonuçla-

Grafik 1. Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme Hızı, 2001-2021

Kaynak: TÜİK. (2021). Evlenme ve boşanma istatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulden/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021>

rında ek olarak; “toplumdan uzaklaşma, yalnızlaşma, kararsızlık, agresiflik, çalışma performansının düşmesi, şüphencilik, sağlığı etkileyen olumsuz davranışlar, iletişimsizlik” izlenebilmektedir.

Timurturk (2018) araştırmasında sosyoekonomik özgürlüklerin aile birliğinin algılanmasında değişiklikler ortaya çıkardığı, toplumun çağın etkisiyle boşanma konusuna eskisi kadar katı yaklaşmaması, mutsuz ve sürdürülemez evlilik ilişkilerindeki sorunun boşanmayla çözüme kavuşacağına inanılması gibi yaklaşımların boşanma nedenlerini oluşturduğu sonucu ifade edilmiştir. Ayrıca kadınların çalışma hayatına girmesi ve sosyo ekonomik durumunun ve çevresinin değişmesi, boşanma nedenleri arasında gösterilmiştir.

Türk Medeni Kanununa göre de boşanmanın nedenleri iki gruba ayrılarak özel ve genel olarak sınıflandırılmıştır (Sucu, 2007, ss. 15-16). Türk Medeni Kanunu’nun boşanma ile ilgili temel dayanak ilkeleri; temelden sarsılma ilkesi, irade ilkesi, kusur ilkesi, eylemli ayrılık ve elverişsizlik ilkesi şeklinde belirtilmektedir (Güntürk, 2019, s. 10). Bu bağlamda araştırma sonuçları ve Türk Medeni Kanunu’nda yer verilen nedenler ortaya çıktığında bireyler, yasal yolu kullanarak boşanma eylemini gerçekleştir-

mektedirler. Türk toplumunda boşanmayı ortaya çıkaran nedenlerle ilgili TÜİK (2018) sonuçları: “akıl hastalığı (46), bilinmeyen (1852), cana kast (40), cürüm ve haysiyetsiz yaşam (45), diğer (725), geçimsizlik (139.481), terk (161), zina (98)” şeklinde sıralanmaktadır. Verilere bakıldığında 2018 yılında boşanma nedeni olarak en fazla tekrar edilen nedenin geçimsizlik olduğu; 143,573 evlilikten 139.481’inin geçimsizlikten dolayı boşandığı anlaşılmaktadır. Boşanma nedeni olarak cana kast nedeninin az sayıda tekrar ettiği veri olarak işlenmiştir (Gavcar vd., 2020, s. 734).

Türkiye’de boşanma durumuyla ilgili net bir karşılaştırma yapmak için evlenme durumuna bakılması gerekmektedir. TÜİK 2021 verileri incelendiğinde 2020 itibarıyla tespit edilen evli çiftlerin 488 bin 335; 2021’de ise bu sayının 561 bin 710’a yükseldiği görülmektedir. Son yirmi yılın evlenme oranı ve kaba evlenme hızı TÜİK 2021 verilerine göre Grafik 1’de gösterilmiştir.

Grafığe bakıldığında bin nüfus başına düşen evlenme sayısını ifade eden kaba evlenme hızı 2021 yılında binde 6,68 olarak gerçekleşmiştir. Grafikte yıllara göre evlenme hızlarına bakıldığında en az evlenme hızının 2020 yılında olduğu 2021’de ev-

lenme hızında artış olduğu görülmektedir. Ayrıca 2020 yılı diğer yıllara kıyasla evlenme hızının en düşük olduğu yıldır. Bu sonucun oluşmasında Covid-19 pandemisinin etkili olduğu düşünülebilir. Grafikteki eğri takip edildiğinde ise 2008 sonrasında sürekli düşüş olduğu görülmektedir.

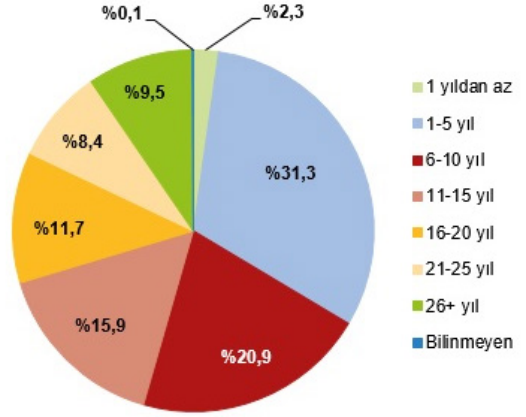
2021 yılında boşanma filinin gerçekleşme sayısı 174.085 olarak kaydedilmiştir. Bir öncelki yıla göre değerlendirildiğinde 2020'de 136.570 iken 2021'de bu sayının 174.085'e yükseldiği belirlenmiştir. Son yirmi yılın boşanma sayısı ve boşanma hızı verileri TÜİK (2021) verilerine dayalı olarak Grafik 2'de gösterilmiştir.

Grafiğe göre 2021'de bin nüfus başına düşen boşanma sayısını belirten kaba boşanma hızı binde 2,07 olarak belirlenmiştir. Grafiğe bakıldığında 2020 yılında evlenme hızında olduğu gibi (bkz. Grafik 1) boşanma hızında da bir önceki yıla göre düşüş olmuştur. 2021'de boşanma hızında bir artış yaşanmıştır. Yirmi yıllık verilere

bakıldığında en fazla boşanmanın 2021'de yaşandığı belirtilebilir.

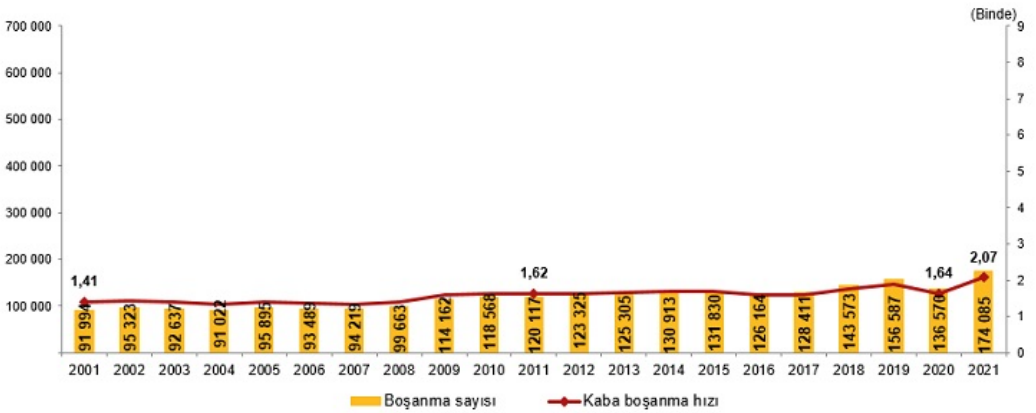
TÜİK 2021 verilerine dayanarak boşanmanın evlilik süresine göre oranı Grafik 3'te gösterilmiştir.

Grafik 3. Boşanmanın Evlilik Süresine Göre Oranı

Kaynak: TÜİK. (2021). Evlenme ve boşanma istatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021>

Grafik 2. Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı, 2001-2021

Kaynak: TÜİK. (2021). Evlenme ve boşanma istatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021>

Evlilik süresi kriterine göre TÜİK verileri incelendiğinde en fazla boşanmanın evliliğin ilk beş yılında gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

TÜİK 2021 verilerine göre boşanma davaları sonucunda çocukların velayetinin genellikle anneye verildiği belirtilebilir. 2021 yılında çocukların velayetinin %76,1 oranında anneye, %23,9 oranında babaya verildiği TÜİK tarafından açıklanmıştır (TÜİK,2021). TÜİK hazırladığı raporda 2021 yılında boşanma sürecinden 165 bin 937 çocuğun etkilendiğini vurgulamıştır.

3.6. Boşanmanın Etkileri

Evlilik akdiyle aile birliğini sağlayan bireyler, zaman içerisinde aralarında çeşitli sebeplerle gelişen çatışmalara çözüm üretmediklerinde hukuki kararlar evliliklerini sonlandırmaktadırlar. Evlilik gibi boşanma olgusunda da yeni bir yaşam biçimi kurulması söz konusu olabilmekte ve bu yeni düzene psikolojik, sosyal ve ekonomik olarak uyum sağlanması gerekmektedir (Beck & Beck-Gernsheim, 2012, ss. 10-12). Bahsi geçen uyum süreci hem kadını hem de erkeği baş etmesi zor etkilerle karşı karşıya bırakmaktadır (Yörükoğlu, 2000, s. 104).

Boşanma sonrasında ekonomik özgürlüğü bulunmayan kadınların ailesinin yanına dönmek durumunda olması, yapabileceği bir iş aramaya çalışması ve çocuk sahibi ise çocuğunun bu süreçten en az hasarla kurtulmasını sağlamak için çaba sarf etmesi oldukça yıpratıcı bir durum olarak tarif edilebilir. Boşanma ve sonrası dönemde birçok problem, erkekler için de yıpratıcı olabilmektedir. Evlilik birliğinin devam ettiği süreçte çalışmayan kadın için boşanma sonrasında yasalar devreye girmekte ve erkekten belli bir nafaka temini sağlanmaktadır (Aydın ve Baran, 2010). Böylesi bir durumda nafaka ile ekonomik sorunlarına kısmen de olsa çözüm elde eden kadın

için bir rahatlama söz olurken; bu durum, erkek için ekonomik soruna neden olabilmektedir.

Literatürde boşanma sonrası ekonomik sıkıntıları kadınların daha fazla yaşadığına kanıtlar sunan çalışmalara göre; ayrılan erkekler, işinden dolayı sahip olduğu geliri koruyabilmekte, eskiden ailenin tüm fertleri için yaptığı masraflar ortadan kalktığı için mali açıdan daha iyi durumda olabilmektedir (Emery, 2013, s. 386) Ayrıca araştırmalarda kadına ödemesi gereken nafaka ya düzenli ödenmemekte ya da yetersiz ödenmektedir. Bundan dolayı da kadınların yaşam kaliteleri sosyal, ekonomik ve psikolojik olarak daha düşük seviyede bildirilmiştir (Lyons ve Fisher, 2006, s. 327). Boşanma sonrasında çocuğun velayetinin genellikle annede kalması da annenin içinde bulunduğu süreci daha zor geçirmesine neden olan etkenlerden biri olarak bahsedilmektedir (Elitok, 2019, ss. 22-24). Bu durum baba açısından da sorun teşkil etmektedir. Çocuğunu sürekli görememek, bir araya geldiklerinde iletişim yolu bulmaya çalışmak, anne babayı kötüleyen bir yaklaşım içindeyse aradaki uçurumu kapatmaya çalışmak, aslında iyi bir insan olduğunu, ilgili olduğunu kanıtlama uğraşısı vermek erkeği yoran ve uyumu zorlaştıran etkenlerdir (Emery, 2013, s. 386).

Yapılan bir araştırmada boşanmış erkeklerin kadınlara kıyasla mental ve fiziksel sorun yaşama olasılığı yüksek düzeyde bulgulanmıştır. Aynı araştırmada evlilikle birlikte gelişen sosyal bağların boşanma sonrası kaybedilmesi, erkekler üzerinde öz güven kaybına neden olduğu bulgusu da bildirilmiştir (Gestel vd., 1985, s. 632). Araştırmasında erkeklerin boşanma sürecinden sonra yaşadığı olumsuzlara değinen Hetherington (2003, s. 322) tespitlerini “uyku ve yeme düzeninin bozulması, sağlıksız beslenme, riskli eylemlerde bulunma, rastgele cinsel ilişki kurma, alkol

ve uyuşturucu bağımlılığı geliştirme, mide ve bağırsak sorunları, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve cinsel işlev bozuklukları” şeklinde sıralamıştır. Ek olarak boşanmış erkeklerde kadınlara kıyasla yüksek oranda “topluma karışmaktan çekinme, kararsızlık, sinirlilik, düşük çalışma performansı, şüphelilik, sağlığa zararlı davranışlar, kötü iletişim” gibi durumların gözlemlendiği başka bir araştırma sonucundan bahsetmek mümkündür (Emery, 2013, s. 386).

Toplum yönüyle boşanma olgusu değerlendirildiğinde, toplumun ne olursa olsun boşanma konusuna sıcak bakmadığı ve eleştirdiği anlaşılmaktadır (Aktaş, 2011; Arıkan, 1996; Elitok, 2019). Bu bakış açısı, toplumun boşanan bireyler üzerinde baskı kurduğuna işaret etmektedir. Boşanma olgusunda birtakım değerlendirmeler yapılması için olgunun toplumsal yönünün incelenmesi gerektiği Ruspini (2013, ss. 333-334) tarafından da vurgulanmaktadır. Toplumun olumsuz tavrının bireylerin yaşadığı sorunların şiddetini artırdığı ve boşanan çiftlerin çoğunda bu olumsuzluğa bağlı olarak; yeme bozuklukları, uyku düzensizliği, depresyon, sosyal çevrelerine karşı ilgisizlik, kaygı gibi duygu durumu bozukluğu görüldüğü bildirilmektedir (Arıkan, 1996; Emery, 2013; Hetherington, 2003). Eşinden ayrılan kadınlar için “dul” etiketinin kullanılması ve yeniden evlilik yapması için zorlanması, toplumun kadını eleştirirken başka bir yanı sıra doğru iteklediğinin ve baskı yaptığının açık ilanıdır (Elitok, 2019, s. 21-22). Boşanan erkek için de toplum baskısı, hızlı bir şekilde karar vererek yeniden evlenmesi gerektiği konusunda yapılmaktadır. Diğer türlü bu kararı veremeyeceği ve yalnız öleceği sık sık hatırlatılarak psikolojik baskı oluşturulmaktadır (Aktaş, 2011, s. 39-40). Dolayısıyla boşanma, kadın ve erkek üzerinde farklı etkiler oluşturan olumsuz bir yaşam deneyimi olarak belirtilebilir. Ancak kadınlar kadar erkeklerin yaşadıkları sorunlar görünür değildir ve boşanma süreciyle

ilgili erkeklerin neler deneyimlediği, nasıl hissettiği ve sürecin etkilerini hangi şiddette yaşadığı arka planda kalmaktadır. Dolayısıyla erkeklerin boşanma sürecindeki deneyimleri ve boşanmanın etkileri, sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerin nasıl geliştiğiyle ilgili alana yönelik iç görülerin artırılması gerekmektedir.

6. Sonuç

Yaşadıkları toplumun dinamikleri doğrultusunda kendi yaşam örüntülerini biçimlendiren bireyler, rollere ve normlara uygun davranmaya çalışırken maddi ve manevi olarak birçok sorunu perdelemektedir. Düşünce dünyasında şematik olarak sınırlarının farkında olan ve ne yapması/yapmaması gerektiğini yetişkin bir birey olarak kanıksayan kadın/erkek, kendisine çizilen sınırlar içerisinde kalmak için çaba gösterdiği gibi öğrendiği pratikleri sonraki nesillere aktarmak için de çaba göstermektedir. Bu durumu görev bilen kişiler, kendilerini kadın olma/erkek olma gibi kalıplar içerisinde sıkıştırılmaktadır. Literatürde üzerinde sıkça durulan konulardan biri olan toplumsal cinsiyet, kadın olma/erkek olma odağında gelişmektedir. Diğer bir ifadeyle kadınlık ve erkeklik, kültürel temsillerin etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Kültürel temsillere göre kadına ve erkeğe cinsiyet rolü tanımlanmakta ve bu role göre toplum, kadın ve erkekğin hayatını biçimlendirmesini beklemektedir. Bu yükümlülük, bireyi kendi özelinden çıkararak sosyal zeminde birey olarak ne ifade ettiğini kanıksamasını sağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle bireyin ne düşündüğünden çok toplumun ne düşündüğü ve nasıl algıladığı önemli hale gelmektedir. Dolayısıyla birey, yok sayılarak birey için tanımlanan ve belli kodların bulunduğu yeni form yaratılmış olmaktadır. Bu forma uygun davranış geliştirme konusu, insanların yaşadıkları olaylar karşısında zorlanmalarına ve içerisinde buldukları krizi yönetmelerine izin vermemektedir.

Kadın ve erkeğin hayatındaki en önemli gelişmelerden biri olan evlilik ve boşanma konularında da durum, kadın olma/erkek olma çizgisinde değerlendirilmekte ve insan olarak kadın/erkeğin birçok duyguyu yaşamasına hak tanınmamaktadır. Özellikle boşanma olgusunda, karşılaşılan aşılması zor olumsuz duvarlar, kadın/erkek için yaşamı çekilmez hale getirmektedir. Kadın ve erkek üzerinde sosyal, kültürel, psikolojik ve ekonomik olarak büyük bir etkisi olan boşanma olgusuyla ilgili kadınların sorunlarının yeterli olmasa da dile getirilmiş olmasına karşın erkeklerle ilgili alandaki iç görü eksikliği, konuya yönelik araştırmaların sayısının artırılmasının önemli olduğunu düşündürmektedir. Bu amaçla boşanmanın erkekler üzerindeki sosyo-kültürel ve ekonomik etkileri literatür bağlamında incelenmiş ve boşanmanın erkekler üzerinde olumsuz etkisinin olduğu sonucunun birçok araştırmada (Aktaş, 2018; Beck & Beck-Gernsheim, 2012; Catlett ve McKenry, 2004; Çetinkaya, 2018; Demirel, 2019; Elitok, 2019; Evans, 2000; Karakaya, 2018; Kposawa, 2000; Wu & Hart, 2002; Yazıcıoğlu & Kayhan; 2007; Yörükoğlu, 2000) tekrar ettiği görülmüştür. Ancak bu araştırmaların odaklandığı konu, boşanmanın erkekler üzerindeki sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerinin açıklanması için yeterli değildir. Boşanma sürecinde ve sonrasında erkeklerin sosyal destek alamaması, çevresinden uzaklaşp güçlü görünmeye çalışması, çocuğu var ise çocuğunu görememekten kaynaklanan yalnızlık hissi yaşaması, ekonomik olarak hem eski eşinin hem de kendisinin yaşantısını düzenlemek zorunda kalması, zevklerinden taviz vermek durumunda olması erkekler için yıpratıcı sonuçlar olarak görülmektedir. Dolayısıyla erkeklerin boşanmayla ilgili yaşadığı sosyo-kültürel ve ekonomik sorunlara dikkat çekilmesi ve yaşantısını zorlaştıran boşanma sürecindeki olumsuzlukların azaltılması için sosyal desteğin önemine vurgu yapılması gerekmektedir. Mevcut araştır-

mada irdelenen boşanmanın erkekler üzerindeki sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerinin başka araştırmalarca da açıklanması bir ihtiyaçtır. Bu bağlamda alana yönelik yeterli iç görü oluşması için boşanmanın erkekler üzerindeki sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerine odaklanan çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Akıntürk, T. (2019). *Aile hukuku*. Beta Yayınevi.
- Aktaş Akoğlu, Ö., & Küçükkaragöz, H. (2018). Boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlüklerle ilişkin bir araştırma: İzmir ili örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 29(1), 153-172
- Aktaş, Ç. (2018). Boşanmanın erkekler üzerindeki etkisi: İstanbul örneği. *İmgelem Dergisi*, 2 (2), 29-57.
- Aktaş, G. (2011). *Farklı sosyoekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerde kız çocuklarına ilişkin aile içi kültürel tanımlamalar* (Tez No. 228292) [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Altun, E. & Gülerce, H. (2022). Din ve toplumsal cinsiyet olgusunun iş bölümü bağlamında incelenmesi: Şanlıurfa örneği, A. Özcan Buckley (Ed.), *Sosyal ve beşeri bilimler metodoloji, araştırma ve uygulama* içinde, (s. 19-39), Livre de Lyon.
- Arabacı, B. (2015). *Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında cinsiyete dayalı işbölümü ve çalışan kadın. Türkiye'de ve dünyada kadın araştırmaları*. Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Arıkan, Ç. (1996). *Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Aydın, O., Baran, G. (2010). Toplumsal değişme sürecinde evlenme ve boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 21(2): 117-124, Ankara.
- Barutçu, A. (2013). *Türkiye'de erkeklik inşasının bendenel ve toplumsal aşamaları* (Tez No. 336528) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2012). *Aşkın normal kaosu*. (N. Ermiş Çev.). Siyasal Kitabevi, 2002.
- Bozok, M. (2019). Raewyn Connell ve erkeklik çalışmalarının köşe taşı çalışması olarak erkeklikler. *Disiplinlerarası Karşılaşmalar Dergisi*, IX, 199-204.

- Catlett, B.S., McKenry, P.C. (2004). Class-based masculinities: divorce, fatherhood, and the hegemonic ideal. *Fathering: Harriman*, 2(2), 165-172.
- Çetinkaya, D. (2018). *Boşanma sürecindeki erkeklere göre boşanma süreci ve bunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi* (Tez No. 535008) [Yüksek lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi].
- Demirel, R. (2019). *Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklerin boşanma deneyimlerine ilişkin nitel bir araştırma* (Tez No. 580627) [Yüksek lisans tezi Selçuk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Dereje, W. (2014). *The causes and psychosocial impacts of divorce on women: the case of ethiopian women lawyer's association (ewla) supported women* [Master Thesis]. Addis Ababa University.
- Doğan, C. (1998). Türkiye'de boşanma sorununun sosyolojik ve istatistikî açıdan değerlendirilmesi. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 25, 59-69.
- Dökmen, Z.Y. (2018). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*. Remzi Kitabevi.
- Elitok, Ö. (2019). *Erkeklik olgusu bağlamında erkeklerin boşanma deneyimleri* (Tez No. 579854) [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Emery, R. E. (Ed.). (2013). *Cultural sociology of divorce: An encyclopedia*. SAGE publications.
- Evans, W. R. (2000). *Men's experience of divorce: a qualitative study*. [Doctoral thesis]. The Union Institute and University.
- Fisher, H. E. (2004). *Cinsel aşkın anatomisi* (M. Gaspıralı, Çev.), Varlık Yayınları, 1992
- Gavcar, E., Noyan E., & Gavcar Tosun, C. (2020). Boşanmayı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma (Muğla İli Fethiye İlçesi Örneği). *Neveşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(2), 730-745. DOI: 10.30783/nevsosbilen.762172
- Gerstel, N., Riessman, C. K., & Rosenfield, S. (1985). Explaining the symptomatology of separated and divorced women and men: the role of material conditions and social networks. *Social forces*, 64(1), 84-101. <https://doi.org/10.1093/sf/64.1.84>
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. Ayraç Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (Çev. H. Özel vd.), Kırmızı Yayınları, 1982.
- Gilmore, D. D. (1990). *Manhood in the making: Cultural concepts of masculinity*. Yale University Press
- Güntürk, N. G. (2019). *Terk sebebiyle boşanma* (Tez No. 567252) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Hearn, J. (2007). Masculinity/masculinities. M. Flood, J.K. Gardiner, K. Pringle, B. Pease. (Der.) *International Encyclopedia of Men and Masculinities* (ss. 390-394). Routledge.
- Heidari, S., Babor, T.F., De Castro, P., Tort, S., & Curno, M. (2016). Sex and gender equity in research: Rationale for the SAGER guidelines and recommended use. *Research Integrity and Peer Review*, 1(1), 2.
- Hetherington, E. M. (2003). Intimate Pathways: Changing patterns in close personal relationships across time. *Family Relations*, 52, 318-331. doi:10.1111/j.1741-3729.2003.00318.x
- Horrocks, R. (1994). *Masculinity in crisis: myths, fantasies, and realities*. St. Martin's Press.
- Jalovaara, M. (2002). Socioeconomic differentials in divorce risk by duration of marriage. *Demographic Research Article*, 7 (16), 537-564.
- Karakaya, H. (2018). Toplumsal cinsiyet bağlamında boşanma/ boşanma süreci ve kadın: elazığ örneği. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, IV(2), 261- 291.
- Kaslow, F. (1980). Stages of divorce: A psychological perspective. *Villanova Law Review*, 25(4), 718-751.
- Kimmel, M.S., & Aranson, A (2003). Introduction. M. Kimmel, A. Aranson, (Der.) *Men & masculinities: a social, cultural, and historical encyclopedia* İ'n (ss. xv-xxvi). ABC-CLIO,
- Kimmel, M. (1996). *Introduction, in manhood in America: A cultural history*. Free Press.
- Kposowa, A. J. (2003). Divorce and suicide risk. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 57(12), 993-993. <http://dx.doi.org/10.1136/jech.57.12.993>
- Lyons, A. C., & Fisher, J. (2006). Gender differences in debt repayment problems after divorce. *Journal of Consumer Affairs*, 40(2), 324-346.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji sözlüğü*. (O. Akinhay ve D. Kömürücü, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları, 2004.
- Messerschmidt, J. W. (2019). *Hegemonik erkeklik: formülasyon, yeniden formülasyon ve genişleme*. (S. Akyüz vd. Çev.). Özyeğin Üniversitesi Yayınları, 2005.
- Norman, L. (2007). Masculinity. C.R Ember, M. Ember (Ed.), *Encyclopedia of sex and gender: men and women in the world's cultures topics and cultures jp-volume 3* içinde, (s. 965-967). Springer Science & Business Media.

- Parvin, S., Kalantari, A., Davoodi, M., ve Mohammedi, F. (2011). Emotional divorce in Tehran city. *International Journal of Social Sciences*, 1(4), 305-311.
- Pleck, J. H. (1981). *The myth of masculinity*, MIT Press,
- Ruspini, E. (2013) Cultural sociology of divorce. R.E. Emery (Ed.). *Cultural sociology of divorce: an encyclopedia*. içinde, (s. 333-335) SAGE Publications.
- Sancar, S. (2020). *Erkeklik: İmkansız iktidar*, Metis Yayınları.
- Segal, L. (1992). *Ağır çekim: Değişen erkeklikler değişen erkekler*. Ayrıntı yayınları.
- Selek, P. (2014). *Sürüne sürüne erkek olmak*. İletişim Yayınları.
- Stoller, R. J. (1968). *Sex and gender: The development of masculinity and femininity*. Karnac books.
- Stone, A. (2019). *Feminist Felsefeye Giriş*. (B. Tanrısever ve Y. Cingöz, Çev.). Otonom Yayıncılık.
- Sucu, İ. (2007). *Boşanmış kadınların boşanma nedenleri ve boşanma sonrası toplumsal kabulleri Sakarya ili örneği*, [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tarhanacı, M. (2017). Boşanma avukatlarının anlattığıyla Trabzon'da aile ve boşanma olgusu, *İmgelem Dergisi*, 1, s.89-120.
- Terzi İlhan, S. ve Işık, Ş. (2019). Evliliğin ilk yıllarında evlilik yaşamı deneyimi ve evliliğe ilişkin algılar: Sorunlar, zorluklar ve ihtiyaçlar. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7 (4), 1430-1448.
- Timurturkan, M. (2018). Aile birliğinin bozulması: Boşanma ve yeniden evlenme, N. Adak (Ed). *Değişen toplumda değişen aile içinde* (s. 201-18), Siyasal Kitabevi.
- Turgut, F. (2017). Tarihsel süreçte aile kurumunun dönüşümü ve geleceğine yönelik çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1(1), 93-117.
- Turan, Y. (2017). *Kişilik ve dindarlık*. Ensar Neşriyat.
- TÜİK (2021). Evlenme ve boşanma istatistikleri <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Boşanma-Istatistikleri-2021>
- Türk Medeni Kanunu, 4721 (2001/2020). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>.
- Uğur, S. (2014). *Boşanma sürecinin akademisyen kadınlar üzerine etkileri (Akdeniz üniversitesi örneği)* [Yüksek lisans tezi], Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Whitehead, S. M. & Barrett, F. (2001). *The masculinities reader*. University Press,
- Wu, Z. & Hart, R. (2002). The effects of marital and nonmarital union transition on health. *Journal of Marriage and Family*, 64, 420-432. doi:10.1111/j.1741-3737.2002.00420.x
- Yapıcı, A. (2016). *Toplumsal cinsiyet din ve kadın*. Çamlıca Yayınları.
- Yavuz, Ş. (2014). İktidar olma sürecinde erkeklerin erkeklikle imtihanı. *Milli Folklor*, 104, 110-27.
- Yazıcıoğlu, Y. & Kayhan, Ü. (2007). *Aile yapısı ve ilişkileri*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, E. ve Yıldırım, E. (2013). Aile içi ilişkiler ve iletişim, aile sosyolojisi. K. Canatan ve E. Yıldırım (Ed.) içinde, (139-149). Açılım Kitap.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. Özgür Yayınları.
- Yumuşak, A. (2013). Üniversite öğrencilerinin flört şiddetine yönelik tutumları, toplumsal cinsiyetçilik ve narsistik kişilik özellikleri arasındaki ilişki [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Zara, A., (2013). *Kadınlar, erkekler ve çocuklar için boşanma terapisi*. İmge Kitabevi.
- Zeyneloğlu, S. (2008). *Ankara'da hemşirelik eğitimi gören üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Hacettepe Üniversitesi.